

פני הדור

הגיון הפורמלי עם ראייתו החיצונית חושב בהנחות—גדל: הן—לאו—לאו. היתר—מסטרא אחרא הוא. המושגים העיקריים, שבלעדיהם אין דרך להבנת החברה ותופעותיה: התפתחות, נגודי-הכוחות, הפועלים בתהליך ההתפתחות הזאת, והאחדות העליונה, המתהווה כסינטיזת הנגודים—זרים לו. לכן גם תדיר יתלבט בסבך, נטול יכולת, להתיר את פקעת הנגודים. מבעד לעצים אין הוא רואה את היער, מבעד לצורות את התוכן החברתי הממשי, המצמית על קרקע—הרקבון של העבר את גידולי העתיד. זה האחרון מזהיר תמיד, מכיוון שהוא מוליד את הדור, שיבעט בו, בעצמו, ויחזור לנקודה חדשה של האיזן-סוף.

ביחוד תבלט אפסותו של ההגיון הפורמלי בתקופת שידוד מערכות החברה, כשהוא מקים לצד בעלי-הביתיות, המתנמנמת בשביל הזהב של חוסר מאויים, את האנטיפודים שלה; אלה קשורים לטבורה, יונקים מעברה ללא יכולת להינתק הימנה: את הניהיליזם העקר של עזובי אלהים—המוצאים את אצבעם, כדוגמת תינוק החושב, שבהשתלטותו על אצבע זו, הריהו שולט על העולם כולו—ואת נביאי-החורבן, את עורבי-התרבות, הצוחים השכם והערב על חורבן קנם; הם מעמידים פנים של ירמיהו, הכואב כאבה של האומה.

המטיריאליזם הדיאלקטי, אם גם הנהו ה"לאו" ההחלטי בבקורת הקיים, רואה את עצמו כחוליה בשרשרת התפתחות ההסתוריה האנושית. ואם מבחינה כלכלית הוא רואה בסוציאליזם הכרח בתהליך ההיסטורי, הרי שמבחינה רעיונית אינו אלא תוצאה של הרבה "הן" ים ו"לאו" ים שקדמו לו. המטיריאליזם הדיאלקטי גלה למעמד מסוים את הכרת ערכו החברתי ואת יעדו המהפכני בהגשמת הסוציאליזם, המלחמה על סדר חיים חדש מגבשת ממילא תפיסת חיים חדשה, שאינה הקוטב הנגדי של רחשי התקופה, כי אם סינטיזה עליונה ללבסיו וניגודי נשמתו של הדור.

בדמדומי שמשות של תקופה, שיש בה גם מהוד היצירה האנושית וגם מאנקת האדם, הרעב ללחם, והמכריח גם את השבע לפנות עורף לכל הנשגב שביצירה, מפחד גורלו ועתידו—אנו נמצא דרך אל המטיריאליזם הדיאלקטי.

"כל ההולך ומתפרד, הולך ומתאחד, ומהנגודים מתהווה האחדות העליונה, כי הכל הנהו פרי הקרב"—הרקליטוס "מכל הכתוב אוהב אני רק את זה, שכתב מישו בדמו. כתוב בדם: אזי תבין, שהדם כח הוא—פ. גייטשה

א.

הן ברומא האילית בתקופת ירדתה, הן בצרפת הקאטולית בשעת גסיסת הפיאודליזם, והן באירופה, זו שלפני המלחמה,—כל פעם שההיסטוריה יושבת על האבנים, מופיעים העיפים, שבעי-תרבות ורוויי-געגועים של דמדומי-שקיעה לתנות את ענות האדם החי. הם נזכרים בשירת הבוקר של האדם הפרימיטיבי, אביהם הקדמון, שהיה חפשי מכל עול ומסורת של דורות התקדמות וציביליזציה וחי את חייו עד תומם.

—לו אפשר היה לצאת כמוהו עירום וקל-רוח, חפשי מהבגדים, המדעים, האמנות ולהתהלך לאן שתרצה, בדרכים לא סלולות, לא דרכה בהן כף אנוש. —רוח הוא באדם, —אומר אדולף הלדנהיינ במחקר על י"ן י"ק (וסו, *).

*) Adolf Heldenheim, J. J. Rousseau, Persoenlichkeit, Philosophie und Psychose, 1924.

זֶהָב הוֹפֵךְ לְשִׁיר... .

זֶהָב הוֹפֵךְ לְשִׁיר וְשִׁיר לְדַמְדוּמִים

עֲנִיד־מֵאֵי בָּם יִחַז זָב אָשֶׁר,

הָאוֹשֶׁר הַכּוֹבֵשׁ אֶשֶׁר לֹא—יִי

בְּחֵרוֹתֵי אֶהְבֶּה תְּמוּהֵים וְעִגּוּמִים.

הַיּוֹם עָקְרוּ עֵבִים, בְּחֵזוֹן יִדְרוֹת עָלֵי,

וְנִהֵי לִי רֵף גַּם כְּנִיב חֲלוֹם—אֵין־שָׁם,

וְנִהֵי לִי גִיד עֵינֵי—בְּאוֹשֶׁר סֶתְעָגָם

עַל חַיִּים אֶשֶׁר גָּאוּ כְּדֵי—

זֶה כֶּסֶף בְּן־דְּמָעוֹת בְּצִהְרֵי יִשׁוּת

סִנּוֹף פְּלֵאֵי רוֹמָו, מְשִׂיא הַרְהוּר נוֹקֵו,

עוֹקֵב צִפְרִיר תְּמִים, בְּכַנְף אָבִיב נְאֻחַו,

בְּחֵלְפּוֹת צְבָטִים וְקוֹל יִתוּר הַפְּרוֹת—

זֶהָב הוֹפֵךְ לְשִׁיר, וְקוֹל יִצְמַח בְּגוֹ

שְׂתִיקָה רוֹנְנָה בְּגִי, שְׂתִיקָה חוֹרְזָה כְּשִׁיר

שְׂרָבִיט מְלֻכּוֹת—קו אֹר. תְּמוּהוֹת—צְבָחֵית־סְרָק.

וְדָבָר חִידַת־חַיִּים אֶחָד לְתִמִּים וְכְמִיר...

רגע ועיני האח והאחות נפגשו. ומיד נגש הכחור היפה אל העורת, תחב אל חוך ידה את זר השושנים, נשק על ידה ויצא סן התא. אחריו יצאה סהר גם אחותו, ובהשליכה מכת אחרון על העורת שלחה כבר מהמסדרון את כרכת פרידתה לעלובה.

העורת לא תפסה בראשונה סה קרה, אבל כעבור הרגע הראשון של טכוכתה ושריקת הקטר בשרה, שהרכבת עומרת לזוז לדרכה, חורו והאדימו פניה חליפות, היא אמצה את השושנים אל חזה, פנתה במהירות אל עבר מלוה ובקול נסער ורועד, כסעט בצעקה הפליטה: "כשם אלהים הנידה, מה היה כראוהו!"

המלוה נבוך, שתק ולא ענה כאומה. פתאם נשמעה בתאנו גניחה עמומה, —אנקת חיה פצועה. העורת בכחה חרש. מפנות עיניה זלגו דמעות. הכתפות הרזות נודעו ורגעו, וכל גוה כאלו קטן ונתכווץ כמטף הרגעים הספורים האלה. לחלק האלף מני רגע נצנץ כנפשה, ולפני עיני רוחה, אור תעלומות, זה אשר נפשה ערגה כמחשכי ימיה—לילותיה הכתולתיים, ויעלם לנצח.

אם גם בסבך נגודי החברה, ירד או הורד מגדולתו. החיים במהלכם יצרו צורות מוצקות, אולם הצורות הללו, כדברי הסוציאלוג זימל, יש להן הגיונם וחוקיותיהם. הן מתאימות לחיים בשעת הופעתן. אבל החיים זורמים ללא-הפסק ומתחילים לכרסם את בנין-התרבות. והצורות החברתיות מחימרות להיות נצחיות. החיים, המלאים אי-מנוחה, השוטפים ללא-ליאות לקראת העתיד, עוברים על פני הצורות, שואפים לחרוג ממסגרותיהם; הם שואפים להרוס את הצורה בכלל, כדי להופיע בשלמותם. שאינה יודעת צורות וסיגים.

החיים שואפים לעצמאות של ימי-בראשית. עת זרמו מהמעין הראשוני של התהו. אם לערטל מעל דברי זימל את מחלצות "השירה הסוציאלוגית" תגלה לפנינו אותה הנחה, שנחתה ע"י סוציאלוג אחר, שהיה נוהג לקבוע את בריק-רעיונותיו במסגרת של דיוק מדעי—אצל מָרְכֶס:

בהגיע כוחות-התוצרת לדרגת התפתחות ידועה, הם באים בסתירה עם יחסי-התוצרת הקיימים או עם יחסי-הקנין (מה שמשמש רק בטוי יורדי להם), אשר בתוכם התפתחו עד כה; ומצורת התפתחות של כוחות-התוצרת נהפכים יחסי-התוצרת לאזיקיהם. אז תבוא תקופת המהפכה הסוציאלית.

מובן שהאמנים, כיאות לבני אמנותם, העדיפו את "השירה הסוציאלוגית" הרגשית של זימל על הדיוק והחסכון במלים של מָרְכֶס. הסוציאלוג נתן לאמנים את הבטוי המדעי לאותם השאיפות והמאויים, שקננו בלבבות של דיירי קרית-היצירה האירופית זה מזמן, לאותו החוץ, שחזתה האינטליגנציה המהפכנית; זו הכירה את חוסר כוחו של המשטר הקיים ואת אי-מניעת מפתחו.

אפס, בפי אנשי היצירה, היודעים רק את המלחמה באלהים, במלה, בצבע, היתה לזה לשון אחרת:

—הלאה העולם החיצוני! יחי העולם הפנימי, האידיאה הכובשת את החצוניות, כדי לעלות עליה ולהשתחרר ממנה.

במקום מלחמה בצורות החברתיות הקיימות התלקחה מלחמת הפוטוריום. הקוביום, הדינמיום והאקספרסיוניזם בצורה בכלל. במקום השימוש בשכל ובבינה, התופסים את התופעות ומסבירים אותן, באה השאיפה להשתחרר לגמרי מהתופעות לשם תפיסת עצם הדבר כשהוא לעצמו.

אנרי ברגסון נתן את הפתוס הפילוסופי לשאיפתו זו של הדור. האסכולות הפילוסופיות, הגיעו מתוך חקירותיהן המרובות בתכונותיה של ההכרה האנושית, לידי כך, שהציבו את ההכרה חסרת תוכן כל שהוא, ונטולת הכשרון לחדור דינמיקה של החיים. כל תופעה חדשה של החיים היא יצירה חדשה, אמצאה, חידוש מעשי-בראשית מצד ימקוף החיים ("élan vital"). האינטלקט מוכשר לבתר את המציאות באיזמל החקירה ולהציגה לפנינו מפורדה לאבריה וחלקיה. האינטראיציה חודרת למציאות, כובשת אותה בשלמותה. משיגה אותה בעצם טבעה הראשוני.

בקיצור: שיבה לאי-האמצעות של לפני היות האדם.

כל הדרכים מובילות לפרימיטיביות הפריהיסטורית. בדרך לרומא זו צעד. אם גם מנקודת-מוצא אחרת, יוצר שיטת הפסיכואנליזה זיגמונד פרויד. הוא שואף לגרש את הבינה מנקודת-מפלט האחרונה: חיי הנפש של האדם. לא ההכרה, כי אם הבלתי-מודע הוא היסוד לכל רחשי הנפש. הוא תר אחרי החסא הקדמון של האדם הפראי, עת האנשים היו חיים עדיין עדרים עדרים, וכל החוק רוכש לו את הנשים הרצויות לו. הוא מעלה מתהום הנשיה את "האדיפוס-קומפלקס", שבו מקור כל המחרחש לא רק בנפש הפרט, כי אם גם בכלל—מאז עד היום הזה—מוסדות ומנהגים סוציאליים קדומים, הניגודים בין דור עובר ודור בא. הדת, האמנות,—סיבת כל הסיבות הוא מגלה בסכסואליות ותופעותיה. מעתה אין כל צורך ליגע את המוח בסכימות יבשות וקשות של מרכס, הלאה הסוציאלוגים, כלם מוויקה ועד זימל ועד בכלל. אמת חדשה רחה לדור מאתנו העשירים; והעיקר שזו היתה אותה האמת, שהתאימה

יתכונה ביאלוגית, הנוחנת תדירות את אותותיה בשאיפות חברתיות ידועות, בחיפושים דתיים ובאמנות. ואמנם, יהא יחסנו למשנתו החברתית של רוסו כאל השערות, העומדות בניגוד לכל הישגי המדע. האתנוגרפיה, האתנולוגיה והסוציאלוגיה, נבטל את תורת שליח-הטבע בהוכחות הגיוניות, שהן למעלה מכל ספק, אין אנו יכולים להשתחרר מקסם אישיותו, הרצוצה-המכוערת והיפה משנת-יופי בכל ניגודיה וטלטוליה בין טוהר נשמתו וכיעור חייו.

מכל מקום אין כאן ענין של תכונה ביאלוגית, כי אם היסטורית. בזמן שהסדר הקיים מתמוטט והולך, ופרובלימות היחסים הסוציאליים עולות וניצבות במרכז ההתענינות של הכלל והפרט, בא גם היחיד לתבוע את עלבוננו הוא, עלבון האדם באשר הוא אדם, בשעת קריאתנו בספרי רוסו את הרצאתו על ההבדלים בין אדם-הטבע החפשי, החי מתוך בטלה וחוסר דאגות (אם כי ידוע לנו, שמיין זה של בן-אדם לא היה קיים אף פעם עלי אדמות) ובין אדם-התרבות, המשועבד לכמה וכמה אלהים ואלילים,—גדמה לנו שבן-דורנו הוא הצווח מרה על עלבון חייו הקשים. כי—

בתקופת שלטון הקטר ומניע החשמל גרדה מנוחתו ושנתו של האדם. בניגוד לרוסו אנו חותרים למנוחה לא בדרך השיבה אל הטבע, שהאדם מכיר אותו רק כאויב אכזרי, שיש לרסנו ולהשתלט עליו, כי אם מהניגודים שבחברה, "הקרב שהוא אבי הכל", בהכירנו כפילוסוף היוני העתיק: ימתוך ריב והכרח נולד הכל.

ב.

מאקסיס גורקי בספרו ירשימות מתוך המלחמה בצורה והשיבה אל הפרימיטיביות יומן (ע' 209) מספר על פגישתו את אלכסנדר בלוק.

וכך סח לו המשורר מפינת בדידותו:

"לו אפשר היה לחדול לחשוב לכל הפחות במשך עשר שנים, לכבות את להבת-הכחש, המושכת אותנו אחריה לתוך אפלת העולם, ולהאזין בלב להרמוניה העולמית. המוח, המוח, זהו אבר שאין לסמוך עליו, הוא גדול עד לידי כעור, מפותח עד לידי כעור, תפיחה כִּפְפִק".

גשתתק, כוץ שטתו ואחר-כך לחש:

—להפסיק את התנועה, יעמוד הזמן..."

בשיחה קצרה זו ניתן ביטוי להלך-רוחו של דור, שחלף כְּרִקִּיטָה על פני ימינו, ועקבותיו נעלמו ברעש מלחמת העולם ושנות התמורות והמהפכות הסוציאליות הכבירות.

אותו בלוק, ששנים לפני זה לא רצה להסתפק ביום קטנות ושאף לחבק זרועות עולם, זרק בפני בעל-הבית את בוז דבריו—

נשאר לו בחיים רק חלום אחד:

—להפסיק את התנועה, יעמוד הזמן..."

למעשה אין בזה משום חידוש, אותם הדברים נאמרו כבר לפני יותר ממאה שנים מפי משורר גדול אחר, בן לתקופה שהכריעה את כף המאזנים במלחמה בין וולטיר ורוסו לזכותו של האחרון—היינריך פון קלייסט:

—יהו, השכל, השכל העלוב, כל גזע בראשית, כל ללא כוונה, הוא יפה בתכלית היופי, והוא מתעקס ומסתלף ככל שהוא משיג את עצמו".

בראשית מאתנו העשרים היתה האוירה הפוליטית מלאת מחיחות חשמלית. הבטחון ביום מחר, זה ששכן כה איתן בלבבות ושחרר את המוח מדאגה יתרה, חלף ועבר. לאנשים חסרה האמונה השלמה בחוסן השכל האנושי, שהיתה אפיינית לבני השמונים והתשעים של המאה ה־ט. המוח שהיה נראה לאבר ברי-סמכא, שימצא את הדרך לא רק בסתרי הטבע, סודותיו ופלאיו, כי

כרכורי האינטלקטואלים הבורח מעצמו: שירת האינסטינקט העירום. גבורת-חלומותיו של פשיבישסקי אַגנֶס (Agnes) אשר שמה היווני פירושו: הטהורה, התמה, לא היה בכוחה לכסות על הפרוסטיטוציה, העלולה ליהפך מתופעה חברתית להשקפת עולם. המיתולוגיה היוונית, הטבעית באינסטינקטיביותה של ילדות-האנושיות, יכולה לנצח במאה העשרים רק כמיטולוגיה (מן מיטה) של גרויים חולניים. (המשך יבוא)

למאויי הדור. מעתה מותר לנתן את כל מזבחות האינטלקטואלים, להרוס ולפרק את כל חומות ה-לאר"ים, ולהתיר את שלטון היצרים. המלחמה בבינה, כמארגן החיים, השאיפה להרוס את הצורות התצוגיות של העולם החמרי, לגרש את המטריאליזם המנוון של החנוני והחרשתן, היה לו בן-לווייה, שהופיע ככד שלישי, מכריע, אדיר: החוש הטבעי. בהתפתחות האמנות, כחלק ההתפתחות החברתית, שאינה שואלת לכוונותיהם של בני-האדם ומסכמת רק את המעשים, היתה המנצחת על

יחזקאל סן

צַפְרֵי רַחֵ

כסופים פראים קרעוני:
 תדרי נהפף זימר שאגן,
 בו צוֹטְחָה אֶהְבָּה עַל גְּבֻעֵי פְּרָחִים.
 ספתי—קני ירח קָן,
 קלועות בְּמִקְלַעַת רִיחֹחַ מְשֻׁכָּחִים
 וְרוֹעֲוֵי הַפְּתוּחֹת צוֹפֹת חֶבְדִּיק
 שֶׁל עֲרֵנַת הַתְּשֻׁנָּה שֶׁל אֲשֶׁר הַסְּפִיק.
 אוֹלָם אֵת לֹא כָּאֵת...

וְדָטִי נָהַר אֵשׁ
 שוֹרֵף אֵת תֵּישׁ... וְגוֹמֵשׁ...
 גִּלְיוֹ סוֹחֲפִים אֵת הַטּוֹלָם,
 סוֹחֲפִים אֵת הָאֵל—
 אֵת הָאָדָם.
 אוֹתָךְ
 וְאוֹתִי.

גַּעְגּוּעִים בְּנִקְבָּלִים אוֹתִי עַל סָפְעִי,
 הָרֶךְ חֵיוֹן תְּדָרִי הַפְּתוּחִי.
 זֵיִר הַשֶּׁף נִכְנָם חֲשָׂאִי,
 נִכְנָם עִם הָרוּחַ
 וְסִתְּפִקְנִי—
 הַנְּנִי רוֹצֵה לְנִיחַ.
 בְּחִיקָךְ לְנִיחַ.
 אוֹלָם אֵת לֹא כָּאֵת.

בְּנִפְשִׁי נִשְׁקַחְתִּי בְּלִ פְּרַח פּוֹרֵחַ.
 בְּלִ פְּרָפֶר רַב גּוֹנִים בְּפִרְפֶּר בְּחִילִי.
 בְּלִ שָׁנָן, מְכַסֶּה פּוֹכְבִים וְנִרְחַ.
 בְּלִ אָדָם מְשֻׁתְּמָק לְעֲדָנָה וְגִילִי — —
 אוֹלָם אֵת לֹא כָּאֵת.
 אֵין אֲנִי יִשְׁוֹן,
 וְחִלּוֹסוֹת, עֲנִיגִים דְּהִתְרִים,

מאנגלית: י. חרי

על עתידה של הציביליזציה

ג'יהן גאלסווארתי

זו היתה, למעשה, שיא הפסגה של ההתחרות האישית, המדיני-רמ, והלאומית שהחל מימי הביניים הוליקה אחריה את האנושיות במהירות מסחררת לאחרית זו. דרכה של האנושיות בעיקרה אינה מותוית על ידי כח רצונו של האדם, ולא על ידי דעותיו הקדומות, אלא מסתמנת בתוקף השפעתן של אמצאותיו הגדולות, והמקורות למעשה, הפועלות על בינוניות תכונת נפשו. המצאתם ושמושם של הלשון, האש, הדגן, האניות, המתכת, אבק-השרפה, הפחם, הקיטור, חשמל ואוירונים (אנרגיה אטומית עתידה עוד להיות מנוצלת) הם הפועלים על טבע האדם שהוא, אם נקוט לשון המציאות, קבוע ובלתי משתנה, ודום אשר מעצבים ונותנים הדמות האמיתית לחייו של האדם, תחת צל קורת הקמפולג⁽¹⁾ של דתות, עקרונות, שיטות ותכסיסים אישיים. (1) אמנות של אחיזת עינים.

ציביליזציה מהי—האם כוונתה ארגון חברותי העומד על קנייני השכלה ונכסי עושר? או משמעותה אולי דרכי אצילות וארחות נמוס של החברה?—מבלי שנבוא לידי ג'יוזו הגדרה תמציתית שהיא על מהותה נוכל בלי הסוס לאמר, כי המדינה בעלת הציביליזציה העילית ביותר תהא זאת המדינה שבה ימצא המספר היחסי הגדול ביותר של תושבים מאושרים, בריאים, נבונים ואצילים. אם נבוא להתחקות על מצבה של הציביליזציה בזמן מן הזמנים, לאור הגדרה זו, מוטל הדבר בספק, אם נמצאנה פעם גבוהה. היא כנראה, לא הצטיינה ביותר עוד לפני המלחמה, וכיום לא כל שכן. המלחמה העולמית לא ירדה כשואת פתאום ממרומי התכלת על ראשה של אנושיות תמימה ומצניעה לכת. היה בה משום גורל מתגנב בחשאי, גורל מטופח חרש בחיקה של הציביליזציה המודרנית; זו היתה מסקנה טבעית, תוצאה הדרגתית, ממשטר התחרות פרוץ שנדרך ונמתח עד קצה דגבול.